

Ticaret Mecmuasına Göre Suriye'nin İktisadi Yapısına Genel Bir Bakış (1925)

Gülin ÖZTÜRK*
Aslıhan NAKİBOĞLU**

ÖZ

25 Nisan 1922 Milletler Cemiyeti'nin 22. Maddesine göre, 28 Nisan 1919 da kurulan mandat sistemine dayanarak Suriye ve onunun bir bölümü olarak tanımlanan Lübnan, "A" türü manda(Yamaç, 2018:1157) olarak Fransa'ya verilmiştir. Manda yönetimi devlet yapısının şekillenmesinde ülkenin birbirinden farklı yapılarla karşı karşıya kalmasına sebep olmuştur. Manda yönetimi sadece gözetimi öngörmekle beraber ilerleyen dönemlerde Suriye ekonomisi üzerinden Fransız egemenliğine dönük politikaların uygulanma sahası haline gelmiştir. Bu süreçte Suriye de gümrük işlemlerinde sıkıntı, yüksek gümrük oranları Anadolu, Irak ve Filistin ile ticari ilişkilerin zayıflama ticari işlemlerde kurallar ile belirlenen standart ölçü birimlerinin olmaması ihracatın sürekli azalması ithalatın artması faiz oranlarının yüksek olması bu dönemin en önemli problemleri olarak görülmektedir. Çalışma da "Ticaret Vekaleti Mecmuası"nın 1925 tarihli Eylül sayısında yer alan Suriye'nin İktisadi durumu ile ilgili yer alan bilgiler çalışmanın temel konusu olmuştur. I. Dünya Savaşı sonrasında Suriye'nin Fransız manda yönetimine girmesiyle, ülkede devlet yapısının şekillenmesinde birbirinden farklı unsurlarla karşı karşıya kalmasına sebep olmuştur. Manda yönetimi sadece gözetimi ön görmekle beraber ilerleyen dönemlerde Suriye ekonomisi üzerinden Fransız egemenliğine dönük politikaların uygulanma sahası haline gelmiştir. Gelir getiren liman ve demir yollarının işletmeciliklerinin Fransız şirketlerine verilmesi, Suriye'deki Fransız askeri birliklerin masrafinin Suriye gelir kaynaklarından sağlanması, tarım alanlarında büyük toprak sahiplerini koruyan politikalar takip edilmesi, Suriye'de üretilen tahıllardan yüksek karlar elde edilmesi, piyasa ve pazarları yöneterek Fransız tüccarlara yüksek oranlı kar elde edimine yardım edilmesi, her türlü dini ve ırk eğilimlerini kısıktıcı politikalarda bulunması, gençliği etkileyen milli duygu aşıl原因 Suriye resmi okullarının bütçelerini azaltmaları, Fransız emellerine hizmet eden özel Katolik okulların sayılarını ve ödeneklerini yükseltmelerini, Suriye'de manda idaresini destekleyecek kişilerin yetiştirileceği okullar açmak, eğitim politikaları uygulamak, Fransızca'yı Arapça 'ya eşit dil yaparken Arap İslam kültürü yerine Fransız klasikleri, Fransız tarih ve coğrafyasını eğitime yerleştirmek, Suriyeli öğrencileri Fransız bayrağını selamlamaya ve Fransız marşı söylemeye zorlamak, Suriye gazetelerini kontrol altına alarak manda döneminde Ermenileri destekleyen politikalar gerçekleştirmek, Fransızlar Suriye'de çeşitli söylentiler yayarak Suriye'nin tahıl ihracatını yasaklanmasını sağlamış düşen tahıl fiyatları sebebiyle Fransız tüccarlar çok ucuza çok fazla miktarda tahıl almış, geleneksel ticaret şeklini sistematik olarak bozmak Avrupa'nın mallarına düşük gümrük vergileri uygulamak gibi Fransız egemenliğini yansıtan politikaları uygulama faaliyetlerine girişmişlerdir. Bu sebeple Suriye'nin ticari, bankacılık, gümrük dış ticaret gibi benzeri bir çok iktisadi içerikli konularının Fransız yönetimine bırakıldığı görülmektedir. Bu durum Suriye'nin iktisadi finansal boyutta manda yönetiminin güttüğü politika ve bu yönde şekillenen iktisadi yapıya göre yeni ticari boyutlara ve bileşenlere sahip olmuştur. Manda yönetimine giren Suriye'nin ilerleyen dönemlerde Suriye ekonomisinde Fransız ekonomisinin hakim olduğu politikaların uygulama alanı haline geldiği de bilgilerle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışma da sonuç olarak, Suriye'nin Fransız mandası altındaki idari üretimini iktisadi açıdan önemli gelişme göstermediğini, ifade etmek yanlış olmazken, bunu tetikleyen sebepler olarak doğu batı farklılığı, Suriye'nin Osmanlı imparatorluğundan ayrılması, iktisadi ve siyasi coğrafyanın parçalanması ve manda idaresi altında sömürgeci düşüncelerle uygulanan iktisadi politikaların Suriye'de ki İktisadi gelişmeyi olumsuz yönden etkilediği dergide yer alan bilgilerden de anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Suriye, Ticaret, İktisat, Fransa

Economic State of Syria According to The Journal of Commerce(1925)

ABSTRACT

The subject of this study is basically based on the information on the economic conditions of Syria as published on the "Journal of Ministry of Commerce" in September, 1925. According to article twenty-two of League of Nations on 25 April 1922, Syria and Lebanon, which was defined as a part of Syria, were entrusted to France as class "A" mandate based on the mandate system established on 28 April 1919. After the World War I, Syria was entrusted to French mandate but this caused Syria to encounter different elements in forming of state structure in the country. tur. Although mandate government requires only supervision, in the following periods it caused Syrian economy to become an area where policies for French domination could be implemented. The operation of income-generating ports and railways was transferred to French companies; the costs of French military troops in Syria were recovered by the Syrian source of income; the policies that protected major landowners were followed for the agricultural areas; a high profit was generated by the grains produced in Syria; French tradesmen were supported to generate higher income through management of market and marketplaces; policies that provoked any religious and racist

* Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, orcid no: 0000-0001-5586-6627, gulinozturk51hotmail.com

** Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, orcid no: 0000-0002-6825-984X, anakibogluhotmail.com

Makalenin Gönderim Tarihi: 22.10.2019; Makalenin Kabul Tarihi: 13.12.2019

tendency were pursued; the budget of Syrian official schools that instilled national feelings and influenced the youth was reduced, the number and allowance of private Catholic schools that served to the purpose of French was increased; they opened schools to educate people who would support mandate government in Syria and implemented educational policies; while they made French an equal language to Arabic, they put French classics, French history and geography into education instead of Arabic Islamic culture; they forced Syrian students to greet French flag and sing French anthem; they took control of Syrian newspapers and implemented policies supporting Armenian during the mandate period; the French spread rumor across Syria, resulting in prohibition of export of grains by Syria, thus French tradesmen purchased a large amount of grains at a very cheap price due to reduced price of grains; they systematically impaired the traditional method of trading; they imposed lower customs duty on the European goods; these all represent the policies that reflect the French domination. Therefore, a large number of economic matters such as Syria's trade, banking, customs, foreign trade, etc. were entrusted to French management. This led Syria to have new commercial dimensions and components due to policies pursued by the mandate government in terms of economy and finance as well as newly formed economical structures. The mandate government caused the country to be faced with different structures in forming of the state structure. Although mandate government requires only supervision, in the following periods it caused Syrian economy to become an area where policies for French domination could be implemented. It is obvious that administrative management of Syria under the French mandate impaired the economic order of the country. One of the primary reasons that triggered this can include difference between the west and the east, broken economic and political geographies, economic policies implemented by colonial idea under the mandate government, high customs rate, lack of standard units of measurement, constant decrease in export, increased import, and high interest rates.

Keywords: Syria, Trading, Economy, France

1.Giriş

“Fransa, Suriye'nin kuzeyini tanımlayan, Anadolu'nun önemli bir parçası olan Adana, Maraş, Antep ve Hatay şehirlerini çıkarlarını gerçekleştirileceği önemli bir alan olarak görmüştür. Çukurova'nın verimli topraklarının pamuk tarımı için elverişli olması, Fransa'nın dokuma sanayisine oldukça faydalı olacağı düşünülmüştür. Çünkü pamuk ihtiyacının sadece %7'sini kendi imkânlarıyla sağlayan Fransa ihtiyaç duyduğu pamuk üretimini Amerika Birleşik Devleti ve İngiltere'den temin etmeye çalışmıştır. Bu bağımlılıktan kurtulmak isteyen Fransa, Adana ve Suriye bölgesini ele geçirmeyi ve pamuk üretimini bu bölgede yapmayı hedeflemiştir. Fransa ayrıca bu bölgenin Anadolu-Bağdat demiryollarının kontrolü için de önemli olacağını düşünmüştür. Çünkü Anadolu demiryollarının %48 sermayesi Fransa'ya aitti. Bütün bu sebepler Fransa'nın Suriye'ye yaklaşmasının temel unsuru olmuştur (Bolat, 2006: 59).Osmanlı İmparatorluğu'nun 1918 yılında Suriye'deki yönetimi bırakmasıyla Suriye kısa bir bağımsızlık süreci yaşamıştır. Bu süreçte İngiltere ve Fransa, Suriye'nin muhtariyetini kabul etmemişler ve bunun sonucu Fransızlar 1920'de Şam'a girmişlerdir. 1922 yılında Milletler Cemiyeti'nin onaylamasıyla Fransızlar resmi olarak Suriye'de manda yönetimini başlatmışlardır. Bu durum 1920 yılından sonra Suriye iktisadi yapısında da Fransız egemenliğinin hissedildiği politika uygulamalarının olduğu gerçeğini ortaya koymuştur (Afyoncu, 2018; Çeviker-Küçükbiltekin, 2011). Manda yönetiminin Suriye'nin sınırlarının belirlenmesi ve devlet yapısının şekillenmesi açısından oldukça önemli olacağı görülecektir (Okur, 2009: 137).

Suriye, diğer ülkeler tarafından Fransız egemenliğine dönük politikaların uygulanma sahası haline gelmiştir. 1920 yılında Suriye'de Fransız manda yönetimi insan haklarına aykırı uygulamalarıyla dikkat çekmiştir. Bu uygulamalarla Arap-İslam kültürü ortadan kaldırılarak Fransız kültürü ve dili aşılana çalışılmıştır. Suriye'deki eğitim sistemi değiştirilmiştir. Okullarda öğrenciler Fransız marşlarıyla Fransız bayraklarına selam vermişlerdir (Dağ, 2013:104). Fransa'nın dini, iktisadi, siyasi, hedeflerini gerçekleştirmek için her türlü dini ve etnik ayrımcılığı yaptığı bu süreçte Suriye'nin iktisadi anlamda gümrük ve yüksek gümrük oranları, Irak ve Filistin ile ticari ilişkilerin sığırına inmesi, kurallarla belirlenen ölçü birimlerinin olmaması, ihracatın ithalatın gerisinde kalması, faiz oranlarının yüksek olması gibi sıkıntıları yaşadığı görülmektedir.

2. 1925 yılı Suriye'nin İktisadi Yapısı

Suriye Lirası, Suriye'de kullanılan para birimi Frank üzerine tesis edilen, matbu olarak basılan ve *Suriye Bankası* ismiyle Paris üzerine çek yoluyla ödenmesine karar verilen kâğıt paralardır. 1 Suriye Lirası 20 Frank'a karşılık gelmekte ve bazen de Frank'ın kur değişimine göre farklılıklar gösterebilmektedir.

Suriye ticareti iç ve kıyı ticareti olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Suriye kıyı bölgesindeki ticari işlemlerde alım-satım konularında mali evraklar kullanılmıştır. İşlemlerin bazılarında ise (kira bedeli gibi) altının da kullanıldığı görülmektedir. Bu durum Lübnan ticaretinin olumsuz yönde etkilenmesine sebep olmuştur. Frank'ın para birimi olarak dönüştürülmesi sırasında tüccarlar, hem kâr hem de sermaye

açısından zarara uğramışlardır. Bu nedenle Frank'ın Suriye parasına dönüşümü sırasında tüccarların ticari işlemlerde ve borçlanmalarda zarara uğramamaları için daha dikkatli olmaları ve fiyatları daha yüksek tutmaları gerekmiştir. Fiyatların aşırı yüksek olması alım-satım işlemlerini zarara uğratmıştır. Bu durum Fransa'nın ticari kârını arttırmıştır. Böylece Fransa fiyat farkı sebebiyle ortaya çıkan zarardan etkilenmemiştir. Bu işlemler sürecinde izlenen iktisadi teşvikler kapsamında ürünün piyasa değerini yükselterek Frank'la ödeme yapan Fransa fabrikalarının Suriye'ye mal ihracatı yapması da her geçen gün altın ve gümüşe olan talebi arttırmıştır. Bunun yanında Suriye'nin iç bölgelerinde yapılan ticari işlemlerde ise Türk altını ve gümüş paraları, para birimi olarak kullanılmıştır.

Suriye Mali Evrakları borsada diğer yabancı mali evrakları gibi alınıp satılmaktadır. Ticari işlemler sırasında kendilerine veya çek müşterilerine nakit yerine verilen bu mali evrakları tüccarlar, o günün piyasa fiyatı üzerinden alıp satarak gün içerisinde nakite dönüştürebilmektedirler. İktisadi amaçla iç bölgelerde kullanılan altın ve gümüş ise ancak "*Tekâlifî Emirîye (yani vergülerin)*" tasfiyesinde ve Fransa'ya yapılan siparişlerde kullanılmaktadır. Bu işlemlere baktığımızda;

Bir Türk Altınının Fiyatı: Borsada 100 guruş (yine altın fiyatıyla);kuyumcuda: 140 guruş; gıda piyasasında: 187,5 guruş; hububat piyasasında: 250 guruş; küçük işlemlerde: 265 guruş; önemli ticari merkezleri olan Hıms ve Hama'da ise: 1645 guruşa karşılık gelmektedir.

Suriye'nin zaman zaman iktisadi işlemlerinde gelir kaybının olduğu görülmektedir. Bunun sebeplerinden olan Bağdat'ta Türk Lirasının, Mısır'da Mecidiyenin fazla talep edilmesi ve iktisadi işlemlerde %8 getiriye sahip olması, sözü edilen yerlerde ticari işlemler esnasında altın ve gümüş kaçakçılığını teşvik edebilmektedir. Bu durum Suriye'nin gelir grubunun büyük çoğunluğunun dışarıya akması anlamına gelmektedir. Ortaya çıkan olumsuz yapıyı düzeltebilmek için Fransa hükümeti, çeşitli tedbirler almak zorunda kalmıştır. Suriye'nin evrak maliyesinin alım-satımı arasındaki fiyat farkından ve borsanın sürekli inip çıkmasından Suriye ekonomisi sürekli zarara uğramaktadır. Bu sebeple iktisadi yaşamda altın yavaş yavaş Fransa'ya doğru hareketlilik göstermektedir. Bütün bu sorunlara rağmen Suriye'nin savaş sonrası nakdî serveti 10 milyon altın Türk Lirası olarak tahmin edilirken, bu rakam bugün 3 milyonu geçmemektedir. Bu durum ülkedeki emlak fiyatlarının %40 ile %60 oranında düşmesine sebep olmuştur.

Suriye'de 1920 senesinde Büyük Suriye ve Lübnan-ı Kebir isimli bankalar kurulmuş ve Lübnan lirası Fransız Frank'ına bağlanmıştır. Osmanlı bankasının Suriye şubeleri olarak yollarına devam eden bu iki banka, Fransızların isteğiyle Suriye ve Lübnan-ı Kebir bankası olarak resmi bankaya dönüşmeleri sonucunda ticari işlemlerde azalmalar görülmeye başlanmıştır. Fransa Bankası sadece Fransa ile olan işlemlerde aracılık yapmış bu nedenle yerli tüccarlarla sınırlı iktisadi faaliyetlerde bulunmuştur. Fransa ticaretinde tüccarlarla en fazla ticari ilişki kuran banka, İtalyan menşeli BancoDi Roma^{1*} bankası olmuştur. Bunda, İtalya'nın Suriye'de çalışma siyaseti etkili olmuştur. Çünkü bu süreçte İtalyan fabrikalarının Suriye ticaretinde yer alan diğer devletler ve özellikle Fransa'yla ekonomik rekabetleri günden güne artmıştır. İtalyan fabrikalarının ve diğer yandan bankalarının sendika ve gruplar halinde birlikte çalışmalarının da bu konuda etkisi oldukça büyük olmuştur. Suriye'nin Fransızlar tarafından işgal edilmesiyle oluşturulan Fransız yönetiminin ülkedeki iktisadi yapılanmaya etkileri diğer iktisadi alanlarda da kendisini göstermiştir. Frank'ın iktisadi yapının merkezine yerleşmesinden dolayı Suriye'deki küçük-büyük tüccar ve esnaf bundan şikâyetçi olmuştur. Onların şikâyetçi olma nedenleri aşağıda belirtilmiştir.

* (BancoDi Roma: "1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı, Osmanlı İmparatorluğu'nda emelleri olan devletleri harekete geçirmiştir. Bu devletler içinde olan İtalya-Tunus'u uygun görerek Fransa işgalinden sonra Trablusgarp üzerinde faaliyetleri artırmıştır.) Bu ilişkiler sadece ticari faaliyetlerle sınırlı kalmamış İtalya, Suriye'de okullar ve hastaneler açmak suretiyle daha da işlerlik kazanmıştır. Bu bağlamda İtalya Trablusgarp'ta deniz yolu acentesi açmış, BancoDi Roma isminde bir bankayı Osmanlı İmparatorluğu'nun karşı çıkmasına rağmen açmış, bu banka aracılığıyla gerek şahsi olarak toprak ve emlak satın alımı yapmış, İtalya okulları dispensar ve postaneler açmış, Osmanlı İmparatorluğu'nun izni ile fosfat ve altın madenlerini arama ve çıkarma yetkilerine sahip olmuştur. BancoDi Roma günümüz savaşlarının iç yüzleri ile benzerlik göstermesi açısından da önemli olmuştur. Bankaların üst düzey yöneticileri arasında dönemin Dışişleri bakanı Tipto'nun kardeşi siyasetçileri, üst düzey yöneticiler ve din adamları yer almıştır. Bunların hepsi Trablusgarp'ın İtalya için vazgeçilmez bir sömürge alanı olarak göstererek siyasi, dini, iktisadi kâr peşinde olmuşlardır. Trablusgarp Savaşı süresince İtalyanlar ordusu için açılan ihalelerin hepsinin BancoDi Roma kazanmıştır" (Güzel, 2017:91).

1.Suriye’de bölünmeler yaşanması sebebiyle gümrük işlemlerinde sıkıntı yaşanmış ve Fransa, Suriye’de hem kötü bir politika uygulamış hem de iktisadi yapısını ve geleneksel ticaret sistemini zaman dilimi içinde yavaş yavaş ortadan kaldırmıştır” (Umar, 2002: 303),

2.Yüksek vergi tarhları,

3.Suriye’nin iktisadi işlem ve mevzuatına hakkında en fazla bilgi sahibi olan Anadolu-İrak ve Filistin ile ticari ilişkilerin tamamen sonuçlandırılmaması,

4.Ticari işlemlerde esaslı bir sabit ölçüsünün olmaması.

5.Ticari işlemler yapanların arasında iş birliğinin olmaması. Suriye’nin zengin sermayedarlarının parayı tasarrufta kullanmaları sonucunda ekonomiden çekilen bu para miktarının girişimcilik yapısının zedelenmesi ve büyük müesseselerin tesis edilememesi,

6.İhracatın ithalata göre az olması,

7.Faiz oranlarının yüksek olması ve bunun sonucunda ülke içindeki işlem oranlarının %18-%25 oranına denk gelmesi ile çok kuvvetli teminat paralarına ikraz edilmesi,

8.Ermeni muhacirlerin her türlü sanayi ve ticaret faaliyetlerine hâkim olmaları ve daha düşük bir emek ücret karşılığı çalışmaları yüzünden yerli tüccar ve sanayicilerle rekabete girmeleri,

9.Amerika’ya göçün hızlanması.

Fransa yönetimi bu problemlerle ilgili iktisadi çözüm yollarına başvurmuş olsa da yerli halkın ticari sıkıntılına çözüm olamadıkları görülmektedir. Bu süreçte Suriye’nin kendi bünyesinde fikri, maddi, dini ayrılıkların olması ticaretin ve iktisadi yapının geri olması ve Fransızların tutumlu iktisadi faaliyetleri yüzünden bu bölgelerin iktisadi anlamda gerilemesine sebep olmaktadır. Bu ticari problemler içerisinde özellikle yerli mensucatın kapanması da ayrı bir önem taşımaktadır. Bu kapanış fabrikalardaki bez ve kumaş dokunma tezgâhları ve fabrika usulü malların üretimini en büyük alıcısı olan Mısır’da önemini kaybetme sebebi olmuştur. Çünkü Mısır yavaş yavaş ülke içerisinde yerli imalâthane kurulmasına ağırlık vermiş ve durum Suriye’nin sanatkâr ve tüccarlarının Mısır’a gidip orada yerleşmelerine neden olmuştur.

1925 yılı Suriye’nin ihracat ürünlerinin bileşimine baktığımızda; bir tüketim maddesi olan kuru kayısı ve pestilin insan sağlığına zarar vermesi yüzünden Mısır’a ithalinin yasaklandığı açıklanmıştır. Bunun dışında aşağıda yer alan ürün gruplarının belirtilen yılın ihracat ürünlerini oluşturduğu görülmektedir.

Hububat (buğday, arpa, kuru bakla, mercimek, nohut), meyve (portakal, limon, ayva, elma, armut, kayısı, zerdali), sebze, meyan kökü; kayısı çekirdeği; ham yün; ham deri; yerli ipek, kumaşlar, dökümler; sade yağ; yerli mozaik ceviz mamulâtı (salon takımları ve teferruatı);şekerlemeler; tuzlu bağırsak ve hayvan ürünleri grupları.

Suriye’de bu yıl ürünün az olması mahsulatın az olma sebebi olmuştur. Tarımda yağmurların zamanında yağmaması ve yeterli olmaması, şiddetli soğuklar, bazı yerlerde dolu âfeti, hububat ve hayvanların büyük bir bölümünü telef etmiştir. Suriye’nin daha önceki yıllarla karşılaştırıldığında bu yılda tarım ürünleri mahsullerinin yaklaşık %30 gerileme gösterdiği ifade edilmektedir. Bu yıl içerisinde Avusturalya’dan ithal edilen arpa ve buğday Suriye’nin kıtlıkla mücadelesine yardımcı olmuştur. Aynı dönemde ülkede ekmeğin okkası 37,5 Türk gurusuna karşılık gelmektedir. Yeni mahsule ihtiyaç duyulduğu bu dönemlerde fiyatların bu kadar yüksek olması kış aylarında fiyatların fazlasıyla artacağı ve Suriye’nin dışarıdan yardıma ihtiyaç duyacağına da önemli bir göstergesi olmuştur. Suriye’de bu dönemde yağ fiyatlarının da yüksek olması dikkat çeken başka bir konudur.1925 yılı Suriye’nin ithalat ürünlerine baktığımızda; Suriye’nin gıda maddeleri hammadde kaynaklı küçük imalat sanayileri yüzünden bütün ihtiyaçlarını dışardan temin ettiği görülmektedir. Türkiye’den Suriye’ye ithalatın az olduğu ancak buna rağmen Türkiye’nin Suriye’ye pamuk, pamuk ipliği, kereste, hububat ihraç ettiği belirlenmiştir. Bu ihracat işlemlerinin en önemli unsuru nakliye maliyetinin düşük olmasıdır.

Suriye’nin 1925 yılı Almanya ile ticari ilişkileri; talep edilen yüksek gümrük vergileri yüzünden %30 oranında azalmıştır. Ülkenin yapmış olduğu dış ticaret işlemleri ve ihracat işlemlerinde elde edilen mal faturalarının ihraç işlemleri(muhreç: ihraç olunmuş) bilgisi Fransız Şehbenderliğince(konsolosluğunca) onaylanmak zorundadır. Aksi takdirde Suriye’nin kıyı bölgelerinde hatırı sayılır oranlar üzerinden gümrük vergisi alınacağı ifade edilmektedir. Suriye’nin 1925 yılı Irak-İran ile ticari ilişkileri ise bir İngiliz, bir Fransız bir de yerli olmak üzere başlıca üç otomobil şirketi ile sınırlıdır. Bu şirketler Filistin-Suriye-İrak-İran arasında Şam yoluyla Irak ve İran’a gitmektedirler. Bağdat ile Beyrut arasının 24 saatlik bir mesafede olması

Irak'ı Suriye'ye yaklaştırarak iktisadi ve ticari ilişkilerin artmasına sebep olmuştur. Suriye ve Irak arasında ticari ilişkiler için Fransa ve İngiltere arasında bir itilaf name imzalanmıştır. Ayrıca Suriye, Irak ve İran'a gidip gelen hacı, seyyah gibi yolcuların güzergâhıdır. Bunun yanı sıra yaz mevsimini geçirmek üzere Irak ve İran'dan Suriye'ye özellikle de Cebeli Lübnan bölgesine gelen ailelerin sayıları oldukça fazladır. Lübnan'a yazlıkçı olarak gelen ailelerin yazlık şirketleri ve hükümetin Mısır'da propagandalar yapması sebebiyle bir önceki yılın yazlıkçıları Cebeli Lübnan'a gelerek buranın iktisadi refahına katkıda bulunmuşlardır. Bir önceki yıl Cebeli Lübnan'a gelen 12.000 yazlıkçının azalma sebepleri;

1-Yazlıkçıların Cebel-i Lübnan evlerinde ve otellerinde yeterli konforu bulamamaları,

2- Mısırın İstanbul'da Sefaret şebkenderlik tesis etmesi; Türkiye ile iadeyi münasebet etmesi; Mısırlılara daha emniyetli olma duygusunu aşlamış ve bu durum Mısırlıların İstanbul'u yazlık olarak tercih etme sebepleri olmuştur. Fransa hükümeti meydana gelen göç hareketini durdurabilmek için kalınacak mekânların temizliği ile ilgili düzenlemeler yaptırdıysa da Mısır yazlıkçıları eski sayılarına ulaşamamıştır.

Ziraat: çiftçilerin acınacak bir halde olduğu ifade edilmiştir. Halkın Müttefeza ve Mürecicelerin* boyunduruğundan kurtulamadıkları açıklanarak, ne kadar çalışırlarsa çalışsınlar yaşam şartlarını iyileştiremediklerini, bu sebeple eski Zirai usullerle bağlarını koparamayan bir yapıya sahip oldukları ifade edilmektedir.

Arazi sahiplerinin ziraatın ıslahıyla ilgili çalışmaları reddetmeleri yüzünden ülkenin verimli arazilerden faydalanamadıkları açıklanmıştır. Hama civarındaki ziraat okullarında ziraat mühendisleri yetiştirilmiş böylece Fransa'da ziraat tahsili gören gençlerin sayısı da artmıştır. Ziraat eğitimi alan gençlerin geleneksel tarım sistemine bağlı olan memurluklarla sınırlı kaldıkları görülmektedir. Suriye'de son dönemlerde pamuk ziraatı önem kazanmıştır. Suriye'nin Hama ve Deyru'z-zûr bölgelerinde ortaya çıkan çekirge probleminin tohumları öldürmemesi için büyük çaba gösterilmiştir. Bu problemlerin çözümü için ziraat mühendislerine oldukça geniş yetkiler verilmiştir. Hama civarında *Sana* denilen böceğin buğday ve arpa hasılatına fazlasıyla zarar verdiği ve 30'a yakın köyün ürünlerinin telef olduğu ifade edilmiştir. Sineğe benzeyen bu böcekten 41 kg kadar toplanarak bilimsel araçlarla öldürülmeye çalışılmıştır.

3.Sonuç

Suriye Birinci Dünya Savaşı sonrasında kısa bir bağımsızlık süreci yaşadıktan sonra Fransa'nın Manda yönetimine girmiştir. Suriye ekonomi politikalarında Fransız egemenliğinin hâkim olduğu ve bu çerçevede politikaların uygulama alanına dönüştüğü görülmektedir. Bu yüzden ülkenin, iç ve dış ticaret, bankacılık, gümrükgibi iktisadi ilgilendiren konular Fransız yönetimine bırakılmıştır. Bu durum Suriye'nin iktisadi ve finansal boyutunda Fransızların güttüğü politika ve bu yönde şekillenen iktisadi yapılara göre yeni ticari boyutlara ve bileşenlere sebep olmuştur. Suriye'de Fransız işgali ile başlayan iktisadi durgunluk ilerleyen dönemlerde daha da vahim bir hal almıştır. Bunun sebepleri olarak: Suriye'nin birden fazla küçük devletlere bölünmesi yüzünden doğan gümrük işlemlerinin zorunluluğu; kamu harcamalarını karşılayabilmek için yüksek vergi oranları; Suriye'nin iktisadi işlem hacmine hâkim olan Anadolu'da, Irak ve Filistin'le olan ticari ilişkilerinin sıfırlanması; tasarruf eğiliminin yüksek olması yüksek faiz oranları; ihracatın ithalatın gerisinde kalması; Ermeni iş gücünün düşük ticaret oranlarıyla çalışması sonucunda yerli tacir ve Sanatkârlarla rekabette zayıf kalmaları (girişimciliğin çok zayıf olması); Amerika'ya muhaciratın gittikçe artması; tarımda üretim yetersizliği (mevsim şartları ve böceklerin tarımsal üretime zarar vermesi); Mısır yazlıkçılarının sayısında azalma olması gibi sebepler gösterilmektedir.

Çalışmada "Ticaret Vekaleti Mecmuası"nın 1925 tarihli Eylül sayısında yer alan bilgiler ile birlikte literatür taraması yapıldığında mevcut bilgilerle; Fransız manda idaresi altında Suriye'nin iktisadi performansının çok gelişmiş olmadığını, Suriye'de manda yönetiminin ülkenin İktisadi yapısını Fransız finansal ve iktisadi yapısına göre şekillendirdiğini, manda yönetimi sebebi ile Fransa'nın dini ve iktisadi hedefleri gerçekleştirmek için her türlü dini ve etnik ayrımcılığını da yaptığı görülmektedir.

Bu olumsuz durumun sebepleri olarak doğu-batı farklılığı, Suriye'nin Osmanlı imparatorluğundan ayrılması sonucunda ticari ve iktisadi ilişkilerin dengesinin bozulması, iktisadi coğrafyanın bölünmesi ve

* Bu kelimeler orijinal metinde çok silik çıktığı için okumakta güçlük çekilmiş ve literatürde bu kavramların açıklaması da tespit edilememiştir.

mandanın iktisadi politikalarının Suriye'nin dönemleri itibarıyla iktisadi performansını zayıflattığı görülmektedir. Ayrıca Suriye'nin Fransa'nın manda yönetimi altında olduğu dönemle ilgili iktisadi çalışmaların az olması, ülkenin diğer ülkelerle gerçekleştirdiği ticari ilişkilerin miktar ve bileşimini açıklamakta biz araştırmacıları zaman zaman zorda bırakmıştır. "1925 tarihli Ticaret Mecmuasına Göre Suriye'nin İktisadi Yapısına Genel Bir Bakış" isimli makale çalışmasının da disiplinler arası ilişkilerde tarih ve iktisat tarihi alanlarında katkı sağlayacağını düşünmekteyiz.

Kaynakça

Bolat, M. (2006). " *Genel Hatlarıyla Atatürk Dönemi Trkye'nin İkili İlişkileri*", Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 7 (1): 45-74.

eviker, A., Kkbiltekin, H.,(2011). " *Fransız Mandası Döneminde Suriye'nin Ekonomik Yapısı ve Trkye ile Ticari İlişkileri*", Sosyal ve Beşeri Dönemler Bilimler Dergisi, 1 (3): 1-10.

Dağ, Ahmet Emin. Suriye, Biladi şam'ın Hazin yks, İstanbul, İnsani Yardım Vakfı Yayınları, 2013.

Güzel, H. T. (2017). " *Hasta Adam Osmanlı Devleti Karşısında Başarılı Bir İtalya Diplomasi rneği: Trablusgarb Savaşı, Vakanevisti*", Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi International Journal of Historical Research, 2 (1): 78-118.

Okur, M. (2009). " *Emperyalizmin Ortadoğu Tecrübesinden Bir Kesit: Suriye'de Fransız Mandası*", Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi, sayı: 48: sayfa: 137-156.

Umar, . O. (2002). " *Suriye'de Fransız Emperyalizm?*", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12 (1): 297-310.

" *Suriyede Vaziyeti İktisadiye*", (1341). Ticaret Mecmuası, sayı: 13, sayfa: 55-59.

Yamaç, M. (2018). " *Fransız Diplomatik Belgelerinde Trkye-Suriye Sınır Sorunu (1918-1940)*", Belleten, .LXXXII (295): 1153-1174.

Afyoncu, E. (2018). Suriye'de Fransız mandası, [online] mevcut: <<https://www.sabah.com.tr> >, [Erişim tarihi: 27.12.2019].